

В. В. Шадюк

здоб. І курсу магістратури економіко-правового факультету

ОНУ імені І. І. Мечникова

Науковий керівник: *д.ю.н., проф.,*

завідувач кафедри кримінального права,

кримінального процесу і криміналістики О. А. Чуваков

СИСТЕМА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА: ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ І РОЗМЕЖУВАННЯ

Питання забезпечення безпеки людства є одним з найважливіших питань в світовій історії. Набутий досвід показав, що регулювання злочинів проти безпеки людства тільки на міжнародному рівні – не є ефективним без додаткового регулювання в національному законодавстві. Україна – прогресивна держава, а тому вона не залишилася в стороні, й також спробувала врегулювати у своєму Кримінальному Кодексі питання злочинів проти безпеки

людства. Але цікавим є той факт, що регулювання та визначення системи злочинів проти безпеки людства у міжнародних актах та законах нашої держави є досить суперечливими. Враховуючи це, ми вважаємо за необхідне детально розглянути сутність та розмежування цих злочинів.

Для початку спробуємо проаналізувати визначення злочинів проти безпеки людства, яке на нашу думку, повинно відмежовувати ці злочини від злочинів загально-правового характеру. Перші спроби виокремити таке визначення були здійснені ще в XIX сторіччі. Наприклад, І. Бентам намагався визначити злочини про безпеки людства як публічні злочини, які наносять шкоду «всім членам держави або невизначеному числу індивідів» [1, с. 474]. На нашу думку, це визначення має декілька недоліків. По-перше, ознаку «публічності» в рамках дослідження цих злочинів розглядати недоцільно, тому що найбільш важливим аспектом є питання глобальності нанесеної шкоди, а питання того чи було воно публічним чи ні – є вторинним. По-друге, прив'язка до держави в цьому аспекті є зовсім не доречною, тому що цілком зрозуміло, що ці види злочинів є дуже глобальними, й безпека людства не є державною категорією, вона стосується світу загалом. Крім того, формулювання «невизначеному числу індивідів» ми також вважаємо не вдалим, тому що це число може бути й цілком визначеним, але в силу масштабу нанесеної шкоди, злочин визнається таким, що посягає на безпеку людства.

Можна також звернути увагу й на формулювання С. К. Гоґеля, який зазначав, що злочини проти безпеки людства – це ті злочини, які можуть призвести до знищення світової цивілізації [2, с. 453]. На нашу думку, якщо попереднє визначення недооцінювало масштаб цих злочинів, то це формулювання навпаки – трохи перебільшує. Безумовно, ці злочини несуть загрозу для світу, тому що вони посягають на його безпеку, але знищення світової цивілізації – найбільш страшний та остаточний результат, якого ці злочини можуть досягти. Але цей результат є тільки одним із можливих, й будемо відвертими, найбільш не вірогідним. Тож ми вважаємо, що визначення злочинів проти безпеки людства повинно бути сформульовано наступним чином: «суспільно небезпечні

діяння, які можуть нанести значну шкоду інтересам великої кількості осіб або людству загалом».

Маючи визначення, спробуємо виокремити, які ж злочини відносяться до цієї групи. Говорячи про Кримінальний кодекс України, можемо виділити цікаві спостереження. Навіть якщо не звертати увагу на те, що злочини проти безпеки людства розміщені в останньому розділі кодексу (мабуть на думку законодавця вони є найменш важливішими в порівнянні з, наприклад, посяганням на основи національної безпеки), то вони ще й змішані з злочинами проти миру та міжнародного порядку. Це визиває певні питання, оскільки нічого спільного вони не мають, окрім того що всі є міжнародними злочинами. Тому виділення злочинів розділу XX, які є предметом нашого дослідження не є важким.

Беручи до уваги об'єкт посягання, кодекс виокремлює чотири склади злочинів, які посягають на безпеку людства: застосування зброї масового знищення (ст. 439), розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення (ст. 440), екоцид (ст. 441) та геноцид (ст. 442) [3]. На нашу думку, цей перелік не є повноцінним, враховуючи останні міжнародні тенденції та крім того, таке чітке виділення, яке зробив наш законодавець також є суперечливим. Це пояснюється тим, що на міжнародному рівні ще досі не можуть прийти до висновку, які злочини до якої групи відносяться. Наприклад, такі категорії як злочини проти миру, військові злочини, злочини проти людяності і т. д. ще досі не мають свого чіткого визначення, що дає привід для різних поглядів на це.

Так, застосування зброї масового знищення, на думку Піддубної М. В. відноситься до воєнних злочинів, оскільки містить однаковий родовий об'єкт, а саме: «група охоронюваних кримінальним законом відносин, що виникають з приводу встановленого міжнародним правом порядку ведення збройних конфліктів міжнародного та неміжнародного характеру» [4, с. 114]. З цим важко не погодитись, як і з тим, що посягання даного злочину також безпосередньо торкається безпеки людства.

Наступним діянням, системна належність якого є не достатньо зрозумілою, є геноцид. Якщо звернути увагу на Статут

Нюрнберзького Трибуналу, то там геноцид належить до злочинів проти людяності. Але якщо взяти до уваги проект Статуту Міжнародного Кримінального Суду, то в переліку міжнародних злочинів ми можемо побачити два окремих визначення: геноцид та злочини проти людяності. Тут ми спостерігаємо ще одну проблему у термінах: «злочини проти людяності» та «злочини проти безпеки людства». Не поглиблюючись у деталі, в більшості міжнародних актах ці терміни ідентичні, але зазвичай злочини проти людства є більш широким поняттям, тому можливо геноцид вийшов за межі «людяності» і ввійшов в окрему групу. На нашу думку, єдиною причиною цього виділу могла бути неабияка суспільна небезпечність та специфічне відношення до цього злочину після Другої Світової війни. Але безспірно геноцид входить в систему, яку ми розглядаємо.

Розглядаючи злочини передбачені ст. 440 та 441 КК України не виникає питання віднесення в ту чи іншу систему.

Щодо тієї тези, що список злочинів проти безпеки людства є недостатнім в нашому кодексі, то можемо вказати наступне. Необхідно звернути увагу на проект Кодексу злочинів проти миру та безпеки людства. Серед тих, які я б варто додати до Кримінального Кодексу України, можна виділити колоніальне панування, апартеїд та систематичне і масове порушення прав людини [5]. Найменшої впевненості викликає колоніальне панування, тому що в рамках однієї держави це діяння зустрічається доволі не часто, але сам факт існування відповідальності за таке діяння можна передбачити, враховуючи історично відому його небезпеку. Апартеїд, на нашу думку, є не менш небезпечним ніж геноцид, й воно може призводити до схожих наслідків. Щодо систематичного й масового порушення прав людини, то таке формулювання є досить широким, але й в той же час дуже гнучким, тобто замість того, щоб обмежуватись конкретними діяннями, передбачається відповідальність за сам факт такого порушення прав людини, в незалежності від форми його прояву.

Підсумовуючи все вищесказане, можна дійти до висновку, що визначення й розмежування системи злочинів проти безпеки людства дійсно є неоднозначним. Положення чинного Криміналь-

ного Кодексу України в цьому аспекті є не ідеальними, й вимагають внесення певних змін, враховуючи світовий досвід врегулювання в цій сфері.

Література

1. Бентам І. Вибрані твори. Т. 1. Введення в основу моральності та законодавства. Основні засади кримінального кодексу /на англ. Пров. А. Н. Пипіна та А. Н. Невідомського. 1867. 678 с.

2. Гогель С. К. Курс кримінальної політики у зв'язку з кримінальною соціологією. СПб.: Тип. А. Г. Розіна, 1910. 505 с.

3. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 01.09.2001 р. № 4651-VI зі зм. та доп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 05.04.2023).

4. Піддубна М. В. Об'єкт воєнних злочинів у кримінальному праві України. *Університетські наукові записки*. Львів. 2017. № 62. С. 110–122.

5. United Nations. Draft Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind. 1996. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/7_4_1996 (дата звернення: 05.04.2023).